

BORGERE MED UDVIKLINGSHANDICAP OG DOM – EN NORDJYSK MINIGUIDE

Sekretariat for Nordjysk Socialaftale

Juni 2025

Indhold

Formål.....	2
Straffeloven	2
Typer af foranstaltningsdomme	3
Varetægtssurrogat – før dom	3
Modtagepligt	4
Udredning og handleplaner.....	5
Tilsynsregler	5
Udgangsbekendtgørelse.....	6
Særlige regler vedr. magt ift. Domfældte.....	8
Særligt omkring Nordatlantiske borgere	8
Udlændinge uden lovligt ophold	8
En sag fra start til slut (hvem gør hvad).....	9

Godkendt af Den Administrative Styregruppe 22. maj 2025

Formål

Denne mini guide har til formål at give et hurtigt overblik over de mest centrale arbejdsopgaver i arbejdet med domfældte borgere med udviklingshandicap, og går således ikke i dybden med de enkelte arbejdsopgaver. Miniguiden retter sig både mod voksenområdet og børne/ungeområdet. Miniguiden har primært fokus på de forskellige parter roller, ansvar og samspil omkring målgruppen *når, der er afsagt dom*. Der er således mindre fokus på de kommunale opgaver, der går forud for en egentlig domsafsigelse. Miniguiden er dermed ikke en udtømmende beskrivelse for hele det sagskompleks, som har betydning for borgerne i målgruppen.

Miniguiden retter sig især mod ansatte ved de sociale myndigheder og på boformer i Nordjylland, som varetager opgaver i relation til personer med udviklingshandicap, der er dømt til kommunal foranstaltning(indsats). Der således også forfattet korte beskrivelser af de tilbud i Nordjylland, som er rettet mod målgruppen.

Miniguiden er tænkt, som et supplement til bl.a. Socialstyrelsens (nu Social- og Boligstyrelsen) *Håndbog om sigtede og domfældte borgere med udviklingshæmning* (2021). I denne håndbog vil man kunne finde yderligere information om flere af de elementer, som er omtalt i nærværende mini guide, ligesom håndbogen præsenterer yderligere elementer, der kan have interesse for medarbejdere og sagsbehandlere (bemærk dog, at *Håndbog om sigtede og domfældte borgere med udviklingshæmning* ikke beskæftiger sig med børne/ungeområdet).

Straffeloven

Straffeloven skelner mellem borgere, der har udviklingshandicap i høj grad, jf. § 16, stk. 1, og borgere, der har udviklingshandicap i lettere grad, jf. § 16, stk. 2. Når en borger frifindes for straf i medfør af § 16 stk. 1 eller vurderes som strafuegnet jf. § 16 stk. 2 kan vedkommende i stedet blive idømt en foranstaltning efter § 68 i straffeloven med henblik på at forebygge ny kriminalitet. En foranstaltningsdom forudsættes at blive iværksat indenfor det sociale system, hvor der skal arbejdes pædagogisk med den dømtes udfordringer. Varigheden af en foranstaltningsdom fastsættes efter bestemmelserne om længste tid i § 68 a i samme lov. Der gives også domme, hvor der ikke er fastsat længstetid. Dommens løbetid kan af retten "forlænges", hvis der stadig er risiko for fornyet kriminalitet ved længstetidens udløb. Statsadvokaten følger desuden dommene, hvorfor statsadvokaturen mindst en gang årligt forespørger handlekommunen evt. via Samrådet, hvorledes domsforløbet udvikler sig m.v., herunder hvorvidt, der vurderes yderligere risiko for fornyet kriminalitet, hvis dommen ophæves. En dom kan således også ophæves før længstetidens ophør, hvis sagen indbringes for retten og retten finder grundlag herfor på baggrund af de kommunale tilbagemeldinger, der oftest går via Samrådet, grundet aftalen i Nordjylland om et fælles Samråd. Når der kommer forespørgsler om domsforløb, skal man være opmærksom på, at der ofte er meget kort svarfrist, da sagerne skal indbringes indenfor de fastsatte frister, hvis f.eks. en dom står til udløb.

Det bemærkes, at straffeloven er gældende fra det tidspunkt borger fylder 15 år. Dette betyder at unge, der er fyldt 15 år, også kan blive vurderet udviklingshandicappet og derfor enten skal frifindes for straf (udviklingshandicappet i høj grad) eller kan vurderes strafuegnet (udviklingshandicappede i lettere grad) og derfor idømmes en foranstaltning, som beskrevet i ovenstående afsnit. De unge skal, afhængig af dommen placeres på åbne eller sikrede afdelinger m.v. efter reglerne i Barnets lov (BL), dommens ordlyd samt evt.

reglerne i Voksenansvarsloven. Hvis dommene opretholdes efter den unges 18. år, træder reglerne i serviceloven i kraft efter det fyldte 18. år, hvorefter anbringelser, tilsyn m.v. foregår efter reglerne for voksne.

Typer af foranstaltningsdomme¹

En foranstaltningsdom kan være udformet på forskellig vis og tilpasses lovovertræderens individuelle behov. De beskrevne domstyper nedenfor er ikke udtømmende, idet en foranstaltning kan tilpasses lovovertræderens individuelle behov.

Type 1	Type 2	Type 3	Type 4	Type 5
Dom til anbringelse i sikret afdeling for personer med vidtgående psykiske handicap	Dom til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap, så domfældte efter bestemmelse fra kommunen kan overføres til sikret afdeling	Dom til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap	Dom om tilsyn af kommunen, så domfældte efterkommer tilsynsmyndighedens bestemmelse om ophold og arbejde, og således at tilsynsmyndigheden kan træffe bestemmelse om anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap	Dom om tilsyn af kommunen, så domfældte efterkommer tilsynsmyndighedens bestemmelse om ophold og arbejde

For mere om de enkelte domstyper henvises til Social- og Boligstyrelsens *Håndbog om sigtede og domfældte borgere med udviklingshæmning* (2021), kapitel 3, og Rigsadvokatens udmeldinger.

Ved tvivl kan der rettes henvendelse til Statsadvokaturen i Viborg. For Grønlandske og Færøske domfældte, der har ophold på boform i dag, kan der rettes henvendelse til Statsadvokaten i København

Varetægtssurrogat – før dom

Hvis det vurderes, at en borger med åbenlys eller formodet udviklingshandicap skal holdes i varetægtsfængsel under efterforskningen, sker det ikke i en arrest eller i et fængsel. Dommeren kan derfor i henhold til retsplejeloven, afsige en kendelse om at anbringe vedkommende i varetægtssurrogat i en boform efter Serviceloven, og for unge ophold på sikret børneinstitution Barnets lov.

¹ Defineret af Rigsadvokaten, men der kan ses andre domme med anden ordlyd. Og ofte er dommene kombineret med et eller flere vilkår- f.eks. alkoholistbehandling, stofmisbrugsbehandling, sexologisk behandling mv.

Hvis betingelserne for varetægtsfængsling er til stede, kan der, jf ovenstående, træffes afgørelse om en mindre indgribende foranstaltning jf. retsplejelovens § 765, stk. 1, varetægt i surrogat på en social institution. Det kræver dog som udgangspunkt, at sigtede giver sit samtykke hertil. Der kan også idømmes varetægtssurrogat, hvor opholdet foregår i psykiatrisk regi.

Varetægtssurrogat skal oftest foregå i sikret regi (Kofoedsminde/for unge under 18 år en af 8 de sikrede børneinstitutioner) - men der kan forekomme enkelte kendelser, der peger på åbent regi på et socialt botilbud for voksne og et ungehjem/Institution for børn.

For voksne angiver Retssikkerhedsloven (lov om retssikkerhed og administration på det sociale område), kombineret med magtbekendtgørelsen, at modtagepligten for domfældte, varetægtssurrogater m.v. er hos kommunerne, samt at Lolland Kommune er forpligtet til at stille pladser til rådighed i sikret regi (Kofoedsminde). Her fremgår således at kommunerne er forpligtede til at finde pladser til varetægtssurrogater, domfældte m.v. på sociale døgntilbud. På børneområdet findes ikke en tilsvarende regel i retssikkerhedsloven, hvorfor det er de almindelige regler i barnets lov, der gælder for anbringelse på blandt andet de sikrede afdelinger/tilbud, hvor § 62 fastsætter betingelserne for visitation til almindeligt sikrede afdelinger.

Modtagepligt

Kommunerne har som myndighed pligt til at modtage borgere der er fundet udviklingshandicappet og idømt en type 1 – 5 dom jf Rigsadvokatens domskatalog.

Særligt i forhold til borgere, der skal anbringes, skal kommunerne være meget opmærksomt på, at der skal ske bevilling af et socialt tilbud med henvisning til dommen: type 1 – 3 samt evt. type 4, hvis anbringelse i forhold til sidstnævnte findes nødvendigt.

Det fremgår af serviceloven § 108 stk. 6 med tilknyttet bekendtgørelse, at kommunen har pligt til at modtage borgerne og sikre, at borgerne visiteres til ophold på sociale døgntilbud - pt. nr. 1411 af 5. december 2024 - Bekendtgørelse om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten for voksne samt om særlige sikkerhedsforanstaltninger overfor voksne samt om særlige sikkerhedsforanstaltninger for voksne og modtage pligt i boformer efter serviceloven.

Sikret anbringelse for voksne, skal foregå på Kofoedsminde, hvor Lolland kommune/Region Sjælland indtil videre, som eneansvarlig, har en særlig forpligtigelse til at sikre, at der er pladser i lukket og sikret regi, til udviklingshandicappede domfældte, der har dom til sikret regi.

Modtagepligten er pålagt kommunerne som myndighed, men der er tale om visitation i henhold til serviceloven. Når en kommune som tilsynsmyndighed beslutter at anbringe domfældte i en åben eller sikret boform i henhold til en foranstaltningsdom, skal kommunen derfor udfærdige en visitationsskrivelse til borgeren med en begrundelse, hvor der henvises til dommen og de vilkår m.v., der fremgår af denne samt en klagevejledning. Der skal gøres opmærksomt på, at borgerne har frit valg indenfor de døgntilbud, der er godkendt til målgruppen, dog ikke i forhold til Kofoedsminde, der indtil videre er den eneste boform i landet, der er godkendt til at have konstant aflåste døre m.v. Sagsbehandlingsreglerne skal således fuldt ud iagttages. Borger og dennes bistandsværge skal blandt andet have den kommunale bevilling udleveret forud for dommens effektivering af kommunen. Der er set eksempler på, at dommen udleveres til borger og evt. bistandsværgeren på tidspunktet for effektivering af dommen, hvis der er særlige årsager der begrundes dette.

Når en anbringelse ændres, grundet domsændring eller en kommune vurderer ændret behov (især aktuelt ved type 2 og type 4 domme) hvorefter den domfældte borger kan overføres fra åbent til sikret afdeling og omvendt, eller kan visiteres ind eller ud af botilbud, kræves der en ny kommunal afgørelse og udfærdigelse af en ny visitationsskrivelse.

Kommunen skal være særlig opmærksom på, at der ved enhver ændring i en eksisterende dom skal træffes ny afgørelse i henhold til den nye doms muligheder. Afgørelsen skal træffes ud fra saglige og proportionelle hensyn, hvilket primært vil sige, at der skal tages højde for risikoen for ny kriminalitet. Det skal bemærkes at kommunens forpligtelse fortsætter, selv om foranstaltningen ændres ved rettens afgørelse, indtil dommen helt ophæves (evt. udløber i forbindelse med længste tidens udløb, hvor der ikke er truffet afgørelse om forlængelse).

Særligt for unge under 18 år: Her fremgår kommunernes forpligtelse af BL § 32 evt.- kombineret med BL § 62. Af sidstnævnte fremgår blandt andet, hvornår og hvor en ung kan anbringes i varetægtsurrogat på sikrede afdelinger, hvornår en ung kan afsone på sikret afdeling m.v. Længstetiden for ophold på disse institutioner efter strafferetlig afgørelse fremgår af voksenansvarsbekendtgørelsen pt. bek.nr. 263 af 15/3-2024 § 10.

Udredning og handleplaner

Når en borger skal have ophold på institution, træder de almindelige regler om handleplaner m.v. i kraft. Kommunerne skal således sikre, at der iværksættes pædagogiske indsatser, der arbejder med det kriminalpræventive, så risikoen for fornyet kriminalitet minimeres mest muligt. Til dette arbejde, kræves der ofte, at borger løbende bliver udredt, og der opstilles planer i forhold til det afdækkede behov.

Tilsynsregler

Tilsynsmyndigheden (handlekommunen) er forpligtet til at føre kriminalpræventivt tilsyn med den foranstaltningsdømte. Dette fremgår af retssikkerhedsloven § 16 a. Det vil sige, at tilsynsmyndigheden i forbindelse med denne pligt skal træffe de nødvendige afgørelser for at sikre, at dommens præmisser og vilkår følges. Formålet er at minimere risikoen for, at den foranstaltningsdømte begår ny kriminalitet. Af denne bestemmelse ses, at lovgivningen angiver, at anbringelser begrundet i en dom, skal foregå på botilbud oprettet efter § 108. Reglerne om tilbudsportal m.v. angiver desuden at de valgte tilbud, skal være egnede til målgruppen.

Særligt for unge under 18 år:

Retssikkerhedsloven § 16 a, gælder kun for voksne. Men kommunens handlepligt overfor udviklingshandicappede unge, der idømmes en foranstaltningsdom, fremgår af Barnets lov §§ 32 og 62 samt af reglerne i lov om voksenansvar.

Udgangsbekendtgørelse

Der er kommet en ny udgangsbekendtgørelse pr. 5. december 2024.

BEK nr. 1492 af 05/12/2024

Bekendtgørelse om udgangstilladelse m.v. til personer, der er anbragt i hospital eller institution i henhold til strafferetlig afgørelse eller i medfør af farlighedsdekret

Af Udgangsbekendtgørelse ses i § 2, der omhandler udgang for direkte domsanbragte (hvor retten har givet dom til anbringelse) udviklingshandicappede ses, for anbragte i åbent regi (alle andre tilbud end Kofoedsminde sikrede afdelinger) ses, at handlekommunen skal tage stilling til følgende udgange:

- 1) Adgang til at færdes inden for institutionens område.
- 2) Udgang uden for institutionens område af højst tre timers varighed inden for samme døgn.
- 3) Udgang uden for institutionens område af mere end tre timers varighed uden overnatning under ledsagelse af en eller flere medarbejdere.
- 4) Udgang til uopsættelig indlæggelse på psykiatrisk eller somatisk afdeling.

Af udgangsbekendtgørelsen ses i § 3, der omhandler udgang for domsanbragte udviklingshandicappede på sikrede afdelinger (Kofoedsminde sikrede afdelinger) ses, at handlekommunen skal tage stilling til følgende udgange:

- 1) Adgang til at færdes inden for institutionens område.
- 2) Udgang uden for institutionens område af højst tre timers varighed inden for samme døgn under ledsagelse af en eller flere medarbejdere.
- 3) Udgang uden for institutionens område af mere end tre timers varighed uden overnatning under ledsagelse af en eller flere medarbejdere.
- 4) Udgang til uopsættelig indlæggelse på psykiatrisk eller somatisk afdeling under ledsagelse af en eller flere medarbejdere.

Enkeltstående eller generelle tilladelser

§ 4 fastsætter at ovenstående udgange – af kommunen- kan fastsættes som enkeltstående eller generelle tilladelser, dog kan nr. 3 i begge ovenstående bestemmelser kun gives som enkeltstående tilladelser (udgang med ledsagelse udover 3 timer). Tidligere var det Statsadvokaten der skulle på banen, hvis det drejede sig om generelle tilladelser – f.eks. udgang til undervisning 2 timer hver mandag, hvilket fremadrettet er blevet omfattet af handlekommunens kompetence.

Statsadvokaten træffer afgørelser

I alle de tilfælde, der ikke er omfattet af §§ 2 – 3.

Varetægtssurrogater

Oftest anbragt på Kofoedsminde i sikret regi, kun i meget få tilfælde kan varetægt foregå i åbent regi, og altid på baggrund af rettens afgørelse herom.

Politiet træffer afgørelse om udgang

Grundlag for kommunens afgørelser

Fremgår af § 6 i bekendtgørelsen

Af denne fremgår blandt andet, at der skal tages stilling til om udgang skal ske under ledsagelse, at der skal tages hensyn til retshåndhævelsen, at der skal tages stilling til hvilke pædagogiske og behandlingsmæssige hensyn, der kan betinge udgang osv.

Der skal også af den kommunale afgørelse fremgå, hvornår en bevilget uledsaget eller ledsaget udgang skal tilbagekaldes (ofte af botilbuddet), så udgangen skal skønnes forsvarlig på tidspunktet for udgangen af lederen/dennes stedfortræder på en "institution" som i den sociale verden kaldes botilbuddet.

Orienteringspligt - § 17

Botilbuddet er forpligtet til at orientere kommunen, politiet og/eller statsadvokaten, hvis udgange m.v. ikke forløber planmæssigt- f.eks. hvis den dømte har indtaget alkohol under udgang, er rømmet osv.

Botilbuddet skal f.eks. også kontakte statsadvokaten, hvis en domfældte borger indlægges akut til behandling,

Delegation fra handlekommunen til lederen/dennes stedfortræder til at bevilge udgang: § 18

Der er indsat mulighed for delegation fra handlekommunen til ledelsen på botilbuddet til at bevilge udgang. Kommunen bør dog altid fastsætte under hvilke betingelser de forskellige udgange bør finde sted, så ledelsen ved under hvilke forudsætninger de foretager vurderinger af de forskellige ønsker fra borger.

OBS:

Hvis ikke kommunen har givet delegation til et botilbud, kan botilbuddet ikke bevilge udgang – medmindre der er tale om helt akut nødvendig indlæggelse eller lignende, hvor handlingen ikke kan afvente en kommunal stillingtagen.

Klageadgang

Der er ikke indsat klageadgang for afgørelser truffet af kommunen iht bestemmelserne i §§ 2 og 3, dette betyder også at afgørelser om udgang truffet af ledelsen på et botilbud ikke kan påklages af borger. Her kan borger selvfølgelig altid kontakte handlekommunen, som er ansvarlig for at botilbuddet forvalter udgangen efter de af kommunen opstillede principper.

For unge under 18 år, anbragt på sikrede børneinstitutioner efter straffelovens § 74 a.

Se bestemmelser i §§ 8 - 11

Særligt i forhold til ture til udlandet, eks. til grænsehandel i Tyskland:

Hvis sådanne besøg påtænkes, skal sådanne besøg **forud** drøftes med Statsadvokaten, uanset domstype.

Særlige regler vedr. magt ift. Domfældte

Serviceoven indeholder et særligt kapitel om foranstaltninger - Kapitel 24 d - Fuldbyrkelse af strafferetlige foranstaltninger m.v. Kapitlet indeholder enkelte magtanvendelsesindgreb, der kan anvendes overfor domsanbragte, der er anbragt på baggrund af en dom – altså ikke ved rene tilsynsdomme – eller type 4 domme, der ikke har medført en anbringelse begrundet i dommen.

Som det ses af nedenstående, skal der for hvert indgreb tages beslutning herom af kommunalbestyrelsen eller i akutte tilfælde af Bostedets leder, der straks skal videresende til kommunen til endelig beslutning,

På ikke sikrede afdelinger

1. *Indskrænkning i den anbragtes adgang til internet og telefon*
2. *Undersøgelser af opholdsrum og ejendele*
3. *Inddragelse af den anbragtes effekter*
4. *Aflåsning af den anbragtes bolig for natten og anbringelse i afskærmningslokale*

På sikrede afdelinger gælder yderligere indgrebsmuligheder

Særligt omkring Nordatlantiske borgere

Indtil nye bekendtgørelser foreligger, henvises til gældende bekendtgørelser:

- Bekendtgørelse nr. 1369 af 28/11-2023 Bekendtgørelse om døgnophold i Danmark eller Grønland
- Bekendtgørelse nr. 1488 af 6/12-2023 Bekendtgørelse om døgnophold i Danmark eller Færøerne

Udlændinge uden lovligt ophold

Det er nu lovfastsat, at udviklingshandicappede, uden lovligt ophold i Danmark, kommer under den danske sociallovgivning, fra det tidspunkt de er idømt en dom, som udviklingshandicappet, og af den årsag skal have ophold på et socialt døgntilbud. Dette betyder, at handlekommunerne, skal træffe de nødvendige afgørelser om anbringelse på sociale døgntilbud efter de almindelige regler i Serviceoven eller Barnets lov, uanset at den dømte i øvrigt ikke har lovligt ophold i Danmark. Det er en smule uvist, hvorledes eller hvorvidt forsørgelsesreglerne ændres i forbindelse med ovenstående.

En sag fra start til slut (hvem gør hvad)

